

Јеремонах др. Атанасије Јевтић

ПОКАЈАЊЕ КАО ПРЕОБРАЖЕЊЕ ЧОВЕКА*

Покушаћу да говорим о покајању на што простији и разумљивији начин. Мислим да не би ни имало смисла да сам припремио једно учено предавање, које би било унапред написано и сада овде само прочитано. Боље је да о покајању и преображењу човека говоримо овако непосредно и спонтано.

Теми о покајању може се приступити са више страна. Тиме нећу да кажем да ћемо ми овде питање покајања третирати свестрано, само наглашавам да се покајању и може и треба приступити више-страно.

Ми, наиме живимо у времену када је покајање, просто речено, депласирано, поготову је оно друштвено депласирано. Наш савремени човек, човек овога друштва се не каје, шта више он сматра да и нема зашто да се каје. Можда једина врста покајања, која је призната у овом и оваквом друштву, јесте нека врста политичког „кајања“, или „самокритике“, како се то каже, због неких политичких скретања или одступања „са линије“. Наравно, такво „кајање“ нема ничега заједничког са истинским покајањем; то је пре неко ломљење људских карактера, гажење људских савести. С друге стране, гледају психолошки у наше време, покајање се често посматра као неки, рецимо, знак слабости карактера, или неке неурозе, неке неуравнотежности, знак лабилности дотиче личности. Покајање је, у том случају, схваћено као неко мање више презриво стање „инфериорности“, неки „комплекс“ од кога се треба што пре ослободити — и психолошки и друштвено.

Међутим, за нас хришћане треба да је јасно да схватање једног времена, у овом случају нашег, није мерило чак ни за само то време, а поготову не за човека који се протеже изнад свог времена, за бо-голико људско биће, које иако постоји у времену ипак својим бићем и животом надилази време и сеже у реалност божанску, богочо-ванску.

Схватање једног времена назива се у Светом Писму „дух вре-мена“ (видети о томе одличан чланак оца Јустина Поповића: „О ду-

* Предавање одржано омладини у манастиру Велика Ремета, 16. августа 1984. године.

ху времена“, у „Хришћанском животу“ за 1923, бр. 4). Свето Писмо сведочи да је тај „дух времена“ често пута тако моћан да му већина људи робује, немајући снаге да се супротставе духу и менталитету свога времена, тј. владајућим схватањима друштва и времена у којем живе. Очегледно, хришћанин не треба да се поводи за духом свога или било којег другог времена, јер је тек онда стварно неуравнотежен, тек онда је поводљив за „празном преваром, по казивању људском, по стихијама света и времена“, како вели Апостол Павле (Кол. 2, 8).

Хришћански приступ човеку, његовом бићу и животу, па према томе и **покајању** као људском чину и подвигу, није и не може бити само „временски“, историјски, „друштвени“, нити само „психолошки“, јер су корени човековог бића и живота дубљи и свестранији од свега тога заједно узетога. Човекова „историчност“, његова „друштвеност“, као и његова „психологија“ у хришћанској антропологији не искључују се, него се узимају озбиљно у обзир, али се те реалности правилно схватају тек када се посматрају у њиховом укорењењу у Богу, у човековом утемељењу у Христу Богочовеку, у Којем и време, и заједница (друштво, друштвеност човека и рода људског), и сав уопште психофизички и друштвени живот човеков, сва реалност рода људског у времену и историји налази свој извор и увор, своју меру и процену, своје **архи** и свој **телос**, свој смисао и испуњење, своју богочовечанску пуноћу. Човекови почетци и завршетци првенствено су духовни, божански, **богочовечански**, и није да човек свој смисао налази у времену, простору, историји, друштву, у голом физичком и душевном животу, раду и делању појединца или човечанства у свету, него све то скупа налази свој смисао и значај тек у личности човека и заједници људи у Христу, тј. једном речју у **Цркви** као Телу Христовом, као Богочовечанској Заједници. Човек је кључ за човеков свет, а не обратно. Јер је човек глава и круна све творевине. А глава човеку је Христос Богочовек.

Свакако да је и могућ и потребан и друштвено-социјални и психолошко-антрополошки приступ теми човековог покајања, јер је човек несумњиво и друштвено и психолошко биће. Но човек није само то и не своди се само на то. Ми хришћани познајемо и признајемо и људску друштвеност и људску психологију (допринос Хришћанства у томе је вишеструк и неоспоран). Па ипак, ми се не заустављамо само на психолошком и друштвеном познању човека и само на том хоризонталном приступу човеку. Наш хришћански приступ човеку и људском покајању могли бисмо назвати и **природним**, јер је примерен човеку и његовој природи, његовој психологији и његовој друштвености. Али, питање је: шта је права „природа“ човека? Није ли права „природа“ човека дата или задата баш у његовој „натприрода“ — у Божијем позиву човеку у натприроду, божанском позиву човека у **богочовечност**, како је говорио отац Јустин Поповић.

Другим речима, када ми хришћани говоримо о **природном** приступу човеку, за нас израз „природни“ има значење оне најдубље и најаутентичније природе човека као боголиког и христоподобног бића, као богочовечанског бића. Зато и у **природном** приступу човековом покајању ми посматрамо човека у светлости његовог правог, здравог, нормалног стања, тј. стања његовог у Христу спасења и пре-

ображења, његовог благодатног препорођења у новог човека, „нову твар у Христу“, или макар у стању његовог сталног духовног раста у Христу — на путу и подвигу богоусавршавања и обожења, његовог неопозивог богоусиновљења, његовог охристовљења и обогочовечења. Јер тек тада и тек тако човек јесте прави и пуни човек, тек тада он живи и функционише (тачније речено: литургише) као богосаздано лично и слободно биће, биће боголико и христочежњиво, христоподобно и духоносно.

У том смислу разумљива нам постаје заповест Христова, управо Његова порука нама људима о покајању (чини се да је најбољи израз „порука“, тј. објава, про-повед, оба-вест, јер Христос нам Своју науку објављује, обавештава нас и поручује нам, позива нас у нови истински живот, а на нама остаје шта ћемо од тог позива или поруке учинити). Јер уствари, Христове за-по-вести, као за-вети и за-вештања јесу својеврсне поруке и подсетници нама људима (тј. стварно благо-вести: *εὐ-αγγέλια*).

Христова заповест о покајању јесте у том смислу само подсећање нас људи на оно што је нормална функција (= служба) нашег људског бића и нашег истинског живота, а то је спасоносно функционисање (= sluжење) божанског, богочовечанског живота у нама и за нас. Уосталом, заповести Божије и имају првенствено тај смисао(макар се ми људи често и бунили противу њих): да нас подсети и позову на живљење и делање онога што је за нас људе најнормалније, што је заиста здраво, исправно, спасоносно, што је функционално = литургично, истински живоносно (као кад родитељ даје упутства детету и говори му шта је за њега добро а шта штетно). Заповести су Божије пре свега израз Његовог односа и интересовања на нас, Његова љубав према нама, за наше добро. Јер, замислите, шта би било да ви са неким кога волите живите у кући: па да ли би вам било лакше да вам он нешто „заповеда“, или да са вама прекине сваки однос, не општи са вама, свеједно што је иначе можда добар и не намеће вам се? Зар то за вас не би била далеко већа мука, управо то неимање односа и општења? Човеку љубави, човеку који воли лакше би било и да се спори и бори са неким кога воли, него ли да са њим нема никаквог контакта ни општења. (Сетите се, на пример, филма Тарковског „Сталкер“ и оне жене која се тамо жали на свога мужа, али затим ипак додаје да тај живот са њиме не би хтела да мења, јер воли свог мужа). Заповести Божије означавају дакле првенствено Његов однос према нама, Његово интересовање за нас, оне су боље рећи израз љубави, позив на међусобну љубав између Њега и нас и нас и других људи. Зато је и могао да каже библијски Псалмопевац: „Заповести су Твоје живот души мојој“. Тако је и Христова заповест о покајању заповест и призив за живот наш, истински живот.

Зашто је покајање заповест? Наиме, јеванђелска порука о покајању гласи: „Покајте се, јер се приближи Царство Небеско“ (Мт. 3, 2), како вели Свети Јован Крститељ. Или пак, прве речи Христове, како новоди Јеванђелист Марко, гласе: „Покајте се и верујете у Јеванђеље“ (Мр. 1, 15). Заповешћу или поруком о покајању почиње, дакле, Нови Завет. Зашто? Несумњиво је, закључујемо из тога, да је заповест или порука о покајању једна од основних хришћанских

порука. Тако су заповест о покајању схватили и велики Светитељи Божији.

Један од њих, Свети Марко Пустуњак, вели: „Господ наш Исус Христос, Божија Сила и Божија Премудрост, промишљајући о спасењу свију богодолично, како Он сам зна, различитим догматима (тј. заповестима, божанским истинама) поставио је свима Закон слободе и један је за све одредио одговарајући циљ, говорећи: „**Покајте се**“. Из тога можемо познати да се сва разноврсност заповести Његових своди на један циљ — **на покајање**, као што је и сам Он Апостолима у главнини заповедио, рекавши: „Проповедајте им: Покајте се, јер се приближи Царство Небеско“... Господ је знао да Његова реч има силу покајања и силу Царства Небеског... попут оног (јеванђелског) квасца... или попут оног зрна горушичиног“ (О покајању, РГ 65, 965).

Из наведених речи Св. Марка Подвижника закључујемо, дакле, да се почетак Јеванђеља Христовог, као новог и спасоносног **Закона слободе** (= ослобођења човека), резимира и своди на заповест или поруку о покајању. Покајање је, тако, почетак Јеванђеља = **благовести**, нове и радосне вести о спасењу и преображењу човека у Христу. Одмах можемо додати, да је истинско покајање и више него само почетак новог и спасоносног живота хришћанског, јер је оно и неко трајно хришћанско стање и расположење, једно, бар у границама овога света и живота, ново стање хришћанског бића и живота. Јер покајање је оно које нас држи у постојаном хришћанском статусу и ставу у овом свету; оно је, кроз живу веру, онај истински „**почетак нашег (хришћанског) бића**“ — ἀρχὴ τῆς ὑποστάσεως (Јевр. 3, 14) — којим смо постали „заједничари Христови“ (Јевр. 3, 14).

Уствари, без обзира на об-разложење (тражење разлога) потребе покајања ми православни хришћани верујемо Христу и Његовој речи — да нам је покајање потребно од самог почетка нашег хришћанског живота. Јер, Господ Христос добро зна човека и шта је човеку потребно и спасоносно (ср. Јн. 2, 25). Он је наш Творац, у почетку, Он је и Животодавац и Законодавац, Он је и Спаситељ и Препородитељ наш. Према томе, и Његове заповести и поруке су **јеванђеље**, тј. **благовест** за нас. Ако Га волимо и верујемо Му, то нам је довољно да следимо Његову јеванђелоку заповест и поруку о покајању. Тада, у самом чину и пракси покајања дознаћемо и схватићемо сву потребност и спасоносност покајања за нас. Дознаћемо и осетићемо оно што је Свети Григорије Палама рекао. Наиме, да је Христос, као Творац, створио таквом нашу људску природу да затим, када Он дође на свет и да Своје заповести, те заповести сасвим прикладно и спасоносно одговарају људској природи, као спасоносни „**фластери**“ на наше грехом задобијене ране. То значи да је нама људима заиста потребно спасење кроз покајање, јер нам тако спасење и нови живот постаје стварно нешто интимно наше, долази нам изнутра, из саме наше душе, из наше слободе, из наше личне воље и сопственог подвига, те је зато и препорођајно, живототворно, преображајно, истински човечно, богочовечно.

Из саме, дакле, вере и љубави према Христу човек треба да крене у покајање, да га прихвати као благу и радосну поруку Христову, као животворну благовест Спаситеља и Човекољупца Христа, којом

се човек, као слободно и разумно биће, творачки препорађа изнутра, преображава неприсиљено, неизнуђено, те тако васпоставља у достојанство човека као слободног и христоликог детета Божијег. Из вере и љубави према Христу ми хришћани разумевамо како је и зашто Христос Спаситељ наш и како то Његово спасење почиње у нама и за нас најпре покајањем као нашом унутрашњом изменом на боље, као нашим „пре-умљењем“ (μετά-voia = промена и преображај ума и срца), нашим духовним препорођајем и преображајем.

Христос зато и тражи од нас покајање што нас Он најбоље познаје, јер је Он, као Богочовек, истински темељ нашег људског бића, Он је наш Прволик и наш брат „Прворођени међу многим браћом“ (Кол. 3, 10; Рм. 8, 28—29). Зато је Бог и поставио Њега, као Сина Свога Јединороднога, у темељ свих Својих божанских односа са нама људима (ср. Приче 8, 22—31; Еф. 1, 3—11; Кол. 1, 13—19), те је Христос Богочовек, по вољи Свете Тројице, постао и остао темељ Богом створеног света, темељ човека и човечанства, темељ Цркве: „Јер темеља другога нико не може поставити, осим постављенога — који је Исус Христос“ (1 Кор. 3, 11).

Човек је слободно створење Божије, саздан по лику Христа Богочовека (Апостол Павле, Св. Иринеј Лионски и други Оци), и зато се човек само у Христу, само кроз Јеванђеље Христово развија и раста у слободну, пуну и савршену личност, „у човека савршена, у меру раста пуноће Христове“ (Еф. 4, 13). Христоликост и боголикост човековог бића усађена је у саму природу човека и она представља ону главну човекову хуману, богохуману динамику људског бића и живота, главни потенцијал људске личности: могућност да се човек развије у истинског сина Божијег, христоподобног и духоносног. На тој боголикости, на тој могућности реалног христоподобија, богоуподобљења, богорашћења и богоусавршавања, и почива наше људско биће и његова вечна „судбина“ (а не на некој „физичкој“ сигурности, на некој „нужности постојања“, на некој натуралној „сродности“ са Божанством — Платонова пантеистичка συγγένεια —, која би Бога или нас принуђивала, тј. уствари лишавала стварне слободе и могућности те слободе, првенствено могућности за љубав).

Хришћанско Откривење о Богу као слободном Творцу слободног човека, Откривење које наше биће и наш однос са Богом заснива на слободном хтењу Божјем и нашем, на међусобном вољењу и љубави, то и такво Отривење и јесте извор наше вечне радости и изненађења. Јер оно нам не говори ниокаквој принуди, ниокаквој „нужности“ у односима између Бога и човека. За хришћанско Откривење довољно је већ то што нас је Бог хтео, и хтевши створио из чисте љубави и слободе Своје, па да онда ми људи доживљавамо то стварање као извор наше непресушне радости, љубави и благодарјења, славословљења Бога, наше вечне Евхаристије Богу у Христу, благодатном љубављу у Духу Светом.

Ако нас је, дакле, Бог хтео, и хоће нас увек и заувек у Христу, у „царству Сина Љубави Своје“ (Кол. 1, 13), онда је то веома значајно и за саму спасоносну тајну покајања, то је радосни повод и побуда да се искрено и из љубави покајемо и повратимо из наших падова и наших грехова, из наше удаљености и отуђености од Бога.

Јер, нема тога греха ни тога пада из којег се не можемо извући и ослободити ако вером доживљавамо ту истину Божанског Откривења у Христу: да нас Бог хоће, да нас Он свагда несебично воли и да нас позива у љубав Своју и вечни живот Свој. Божија је воља наше постојање, наше живљење са Њиме на сву вечност, наше вечно радовање у Царству Његове Љубави („Уђите благословени Оца мојега, наследите Царство које вам је припремљено од постања света“ — Мт. 25, 34). Божија је воља, значи, и наше покајање, наше удостојење тога радосног живљења са Њиме, у Царству Христа Сина Његовог, у заједници Духа Његовог (ср. 2 Кор. 13, 13).

Воља је Божија светост наша (1 Сол. 4, 3), а грех је несветост, безаконје, нечистота, болест, смрт и пропаст наша. Зато позив на покајање јесте позив на живот у светињи и правди Истине, (Еф. 4, 24), позив на здравље и радост у Духу Светом (Гал. 5, 22; Еф. 5, 9), позив на благодат и славу вечну (Јн. 1, 12—16; 2 Кор. 3, 18). „Слава је Божија жив човек“, вели Свети Иринеј Лионски. А како човек може бити жив у греху, кад је грех смрт и пропаст; како човек у греху може бити здрав и радостан, кад је грех болест и туга и очај; како човек у греху може бити слободан и богољубив и човекољубив, кад је грех ропство и тамница, паклена и душеубиствена богомржња и човекомржња.

Нису заповести Божије циљ саме по себи, него је у њима циљ живи човек и његово вечно спасење, човеков истински и вечни живот — у правди и светињи Божанске Истине и Божанске Светлости. Зато је Христос и рекао: „Ја ово говорим да се ви спасете“ (Јн. 5, 34); „ко хоће вољу Божију творити, дознаће и разумеће је ли ова наука од Бога“ (Јн. 7, 17); и зато: „Познајете Истину, и Истина ће вас ослободити... Јер сваки који чини грех роб је греху. А ако вас Син Божији ослободи, заиста ћете бити ослобођени“ (Јн. 8, 32—36).

Циљ је целокупног Божјег домостроја — спасење, препорођење и обожење човека у Христу Богочовеку. У томе је садржано све Божје благовољење о нама (ср. Еф. 1, 5—10), оно благовољење о којем су певали Анђели при рођењу Христовом од Свете Богородице у Витлејему: „Слава на висинама Богу, и на земљи мир, а међу људима благовољење Божије“ (Лк. 2, 14), то јест: међу људима и у људима је најинтимнија добра воља Божија, оно што Бог најискреније и најбоље жели људима, Његова вечна љубав и човекољубље (како веле Св. Златоуст и Св. Максим Исповедник). Та најинтимнија добра воља Божија, Божије благовољење, и састоји се у заснивању човека, људског бића и вечног живота на Христу и у Христу — Јединородном Сину Божијем, који оваплоћењем постаје и Син Човечји. Ово се благовољење Божије — о човеку и људима у Христу — показало и пројавило и приликом Христовог крштења и преображења, и изражена је речима Бога Оца: „Ово је Син мој Љубљени, у којем је моје благовољење (или: „Који је по мојој вољи“); Њега послушајте“ (Мт. 3, 17 и 17, 5). Ове речи Бога Оца упућене су тада не само Христу као Сину Божијем, него и као Сину Човечијем, као истинском и савршеном Човеку, а тиме самим и нама људима, као синовима Божијим, у Христу и са Христом. Христос се зато и поистоветио са нама (Јевр. 2, 10—17), да би нас поистоветио са Собом: „Он је постао Син

Човечији да би нас људе учинио синовима Божијим“, говоре нам скоро сви Свети Оци Православне Цркве.

Ако је, дакле, воља Божија о нама заснована у Христу и на Христу, и ако је Бог рекао да Христа послушамо, није ли онда беспредметно чак и само постављање питања о потреби покајања, његове сврсисходности и спасоносности. Јасно је да, кад је Христос истакао заповест или поруку о покајању на самом почетку Свога Јеванђеља, да је то онда поуздан знак да је покајање потребно, да је неопходно за наше спасење и препорођење у нови живот, за наше ослобођење од греха и смрти и преображење у благодатне синове Божије. Управо су тако Свети Апостоли и Свети хришћани поверовали Христу на Његову реч и прихватили покајање као метод свог новог живота, живота хришћанскога, и зато су се покајањем спасли, наново се родили у нови живот, преобразили се у нове и бесмртне, боголике људе.

Интересантно је запазити чињеницу да су сви Светитељи, уколико су бивали ближи Христу по животу и делима својим, по садржају и квалитету свог новог битија и живота, утолико су више осећали потребу и благодатност Христовог спасења, спасоносност Христових заповести о покајању и о новом животу по Јеванђељу. Та чињеница сведочи нам несумњиво и недвосмислено о истини човековог пада, човекове отуђености од Бога и својег правог и здравог стања, отуђености од истинског живота у Христу, како то вели Св. Апостол Павле (Еф. 2, 12 и 4, 18).

Овај пад човеков назива се и првородним грехом и као чињеница познат је и признат и од многих других, скоро свих, људи у свету. Узмимо, на пример, само Сартра, који у својим делима признаје човекову отуђеност, његову „баченост“ (тј. палост) у овај свет, мада то наравно он другачије тумачи и тражи други излаз за човека из тог за њега несумњиво ненормалног и нездравог стања. Свеједно, за нас је овде важно да је Сартр један од несумњивих сведока палости човекове, као што су сведоци те чињенице и многи други велики духови у историји човечанства: философи, песници, уметници и други подвижници и борци за истинску човекову природу и истински живот достојан људског бића.

О томе су, сећате се, говорили на свој начин и велики философи Сократ и Платон, само што су они мислили да човек осећа и види своју палост у овом свету благодарећи „сећању“ на свој ранији живот у оном свету вечних идеја, тј. сећању на своје првобитно, рајско стање, какво то вели и наш песник Његош. Међутим, за наше хришћанско православно познање и осећање човека, за наше виђење и доживљај човека у Христу, човек се не толико „сећа“ своје првобитне славе, колико има предосећање, и предокупање своје будуће славе у Христу. Другим речима, више и пресудније утиче на оцену човека хришћанска есхатологија него ли протологија, то јест наше будуће и коначно стање у Христу, него ли наше прво рајско стање у Адаму. Уосталом, и наше првобитно рајско стање у Адаму схватљиво је правилно једино у Христу као Другом и Последњем Адаму, као Алфи и Омеги, Почетку и Савршетку свега (ср. Откр. 1, 8, 17; 22, 13). То нам је открио и лично у Себи као Богочовеку показао Христос када се оваплотио и очовечио, а ми то у живом благодат-

ном искуству Цркве стално доживљавамо и посведочујемо.

Управо у Христу као Богочовеку, у Његовој пуноћи као истинског и савршеног Човека, и открива се нама палим људима смисао и значај поруке и заповести о покајању, којом је Христос и почео Своје Јеванђеље, Своју благо-вест о нашем спасењу из пада и преображењу у новог, препорођеног, преображеног човека. Христос је зато и говорио: „Ако не узверујете да сам то Ја, помрећете у гресима својим... Јер сваки који чини грех, роб је греху... А тек ако вас Син (Божији и Човечији) избави и ослободи, бићете заиста избављени и ослобођени“ (Јн. 8, 24 и 34—36). Ове као и друге речи Христове само потврђују истину нашег људског пада и потребе спасења из тог пада, из ропства греху, смрти и ђаволу.

Пад и палост човека није само нека „религијска“ или моралистичка „догма“, неки моралистички декларативни „проглас“, у ствари нека моралистичка химера, истакнута са циљем да буде својеврсна „мора“ над човечанством, нечије „проклетство“ на нас људе због нечега „бачено“, него то је једноставно реалност нашег људског битија и житија у овом и оваквом свету и историји, чињеница опипљива и доживљива кроз наш свакодневни живот у овој „тами греха и сенци смрти“ (ср. Мт. 4, 16—17). Та чињеница људскога пада, људске грешности или огреховљености, наше смртности или оомрћености, није само гола психолошка чињеница, него је то свеживотна, дубоко људски искуствена, нарочито благодатно-искуствена чињеница.

То благодатно искуство нашег људског пада значи првенствено то да ми хришћани сву реалност и дубину људског пада у грех, зло и смрт сагледавамо у пуноћи тек у светлости Христове благодатне светости и силе новог живота у Духу Светом. Христос је зато и дошао и ушао у нашу „таму греха и сенку смрти“ да би Својим светлосним и препорођајним „новим Законом Духа живота у Христу“ (Рм. 8, 2) разорио „стари закон греха и смрти“ и распалио у нама тињајућу искру богоздане христоликости (ср. Мт. 12, 20), која је грехом и смртним страхом била поробљена и потуљена, запретана и помрачена, те тако неспособна да осветли и просветли све лавиринте наших „сенки“ и „мракова“, наших грехова и страсти, наших психолошких болести и комплекса, наше заражености отровном жаоком смрти и демонске богоотуђености, наше горде а шупље самодовољности итд. итд.

Стање покајања, чини се, најбоље описује Свети Макарије Египатски у својим познатим „Духовним Омилијама“ (од којих видети напр. Омилију 1. и 11.). Овај Свети Покајник и Подвижник врло јаким бојама описује стање грешника и стање покајника, наглашавајући неопходну потребу да нас претходно посети божанска светлост Духа Светога, која би обасјала тамне одаје душе наше, у којима ми живећи и не видимо, без божанске светлости, каква све прљавшти-на борави и влада у нама и какве се све лукаве животиње или чак и звери крију у том нашем обиталишту које се назива срце. Тек са божанском светлошћу благодати Духа Светога просветљује се око душе наше и ми сагледавамо у каквом смо то стању, и из каквог нас то стања Христова светлост и благодат позива да покајањем изађемо, тј. кроз покајање спасемо се. Покајање је овде, вели Свети

Макарије, наше спасење као заједничко дело сарадње божанске благодати и човекове слободне воље, а та сарадња бива у вери и љубави. Вери човека у Бога, али и поверењу Бога у човека — да је исти способан за препород и нови живот у Христу, за васкрсење и преображење у Босанском Духу. И такође у љубави, љубави узајамној: љубави човека према Богу и Бога према човеку, љубави **богочовечанској**, као што је и све Христово и као што и треба и може да буде и све човеково.

Покајање је човеково одлучно устајање из таме греха и сенке смрти на светлост Божијег дана — у нови живот у Христу — истинском Човеку, истинском Богочовеку. Покајање је, зато, радикални, самосудни бунт човека против греха и ђавола, против лажи и смрти, против лажног и смртног себе, свога лажног стања и живота. Отуда, покајање има и налази у човеку снаге, јер оно полази од човекове боголикости и христоликости, дате и задате човековој слободи (јеванђелски таленти — Мт. 25. глава).

Наш народ је у својим пословицама лепо рекао да је „покајање — најлепши цвет људскога поштења“ и тиме је само потврдио јеванђелску истину: да је покајање човеку, оваквом какав је, пао и потпао под грех и смрт, сасвим природно и неопходно, али зато спасоносно и препорођајно, јер оно васпоставља у човеку још неизгубљену богодану човечност, још неизбрисану, и неизбрисиву, боголикост и христоликост. Покајање је уствари први и основни урођени морални закон Божији у човеку, оно што људи обично зову **савест** („глас Божији у човеку“), али савест у њеним правим богоданим дубинама и димензијама. Зато је савест понекад тако моћна у човеку, мада није и свемоћна, јер је човек и у односу на своју сопствену богодану савест још увек слободан.

Свето Писмо и историја рода људског препуни су примера људских падова и грехова, али и потресних примера истинског људског покајања и васкрсења из греховних смрти. Сетимо се, на пример, само пророка и цара Давида, нарочито у његовим богонадахнутим а толико искрено људским Псалмима (нарочито у класичном покајничком 50. Псалму). Или, на пример, Апостола Петра, како је он пао и одрекао се Христа, али и како се јуначки покајао, васпоставио у себи човека и апостола Христовог. Наровно, васпоставио се пре свега вером у Христа и љубављу према Њему: „Симоне Јонин, љубиш ли ме више него ови? — Да, Господе, Ти знаш да Те љубим“ (Јн. 21, 15—17). Или сетимо се толиких других Светитеља, ранијих грешника и смртника као што смо и ми, сазданих од исте крви и мяса, а затим опет тако херојских покајника, покајнички препорођених живом вером и љубављу према Христу и благодатно преображених у нове боголике и духоносне људе.

У покајању човека хришћанина открива се сва трагедија и промашеност избора или заљубљености људске у грех, и трагедија греха као лажи и обмане, као „прелести“ и химере. Грех се тек кроз покајање показује у свој својој погубној наготи и духовној пустоши.

Покајање посведочава нашем људском искуству да је у хришћанском опиту сваки грех доживљен, и доживљава се, првенствено као проиграна шанса, као промашај (првобитно значење речи грех у јеврејском, грчком и словенском језику јесте: промашај).

Баво је у Рају грехом преварио човека, обећававши му лажно обожење (ἰσοθεΐα= равнобоштво: „Бићете као богови“ — 1 Мојс. 3, 5). То обећање је, међутим, заголицало човека управо зато што је човека Бог и створио за обожење и равнобожије (људска природа се у Христу после Оваплоћења назива ὁμοθεος = сједињена са Богом и равна Богу). Но Ђавоље је обећање било чисти грех, тј. лаж и обмана (управо: промашај), јер се само с Богом и у Богу може постати раван Богу, тј. само љубављу и у љубави може се човек изједначити с Богом Љубави, а не никако насилу, против Бога, тј. отимањем, узурпацијом, грамзивом властољубивошћу. Зато љубав и јесте прва и основна покајничка сила и моћ човекова, она градилачка и препородитељска сила и снага којом човек може да се дигне из лаж и обмане, из самообмане (сваки грех је и обмана и самообмана) и да пође пред лице Оца свога Небеског и да Му синовски искрено каже, попут јеванђелског покајника: „Оче! (љубављу Га још осећа као свога Оца), сагреших небу и Теби и нисам достојан ни да се назовем сином Твојим; прими ме натраг Себи, макар као једнога од последњих најамника Твојих“ (Лк. 15, 17—24).

Интересантно би било анализирати ово јеванђелско Христово казивање о блудном (грешном, расипном) сину, али би нас то свакако одвело у преопширност. Указаћемо само на то да Јеванђеље вели да је он био отишао „у даљну земљу“, тј. да се био отуђио од овога Оца и свога рода и доспео да се дружи са свињама и храни њиховом храном, уствари да горко гладује. Затим се још карактеристичније вели да он, кроз покајање, „дође себи“, тј. био је отуђен и од себе самога, био је изгубљен и за себе баш у својој похлепној жељи самопотврђивања и самоутврђивања, своје самодовољности и самозаљубљености — „самости“ (како вели Достојевски) или „самолубља“ (φιλαυτία, како веле Свети Оци Подвижници).

Блудни син је уствари преварио и обмануо најпре себе правога, проиграо шансу своје слободе да у љубави живи и радује се са Оцем својим, и у томе је и био његов главни грех и његова трагедија, која је претила и коначном катастрофом — расипањем и самог сопственог бића (τὴν οὐσίαν αὐτοῦ) — после чега људско биће живи тако рећи у саморазорним привидима и призрацима адских химера и сенки смртних. Но овај јеванђелски човек је још у себи смогао снаге, нашао је у себи своје боголико језгро и вратио се у њега из отуђености, тј. нашао је у себи још увек наизгубљени људски лик — Христову слику и достојанство детета Божијег, и љубављу према Оцу — а љубав је још била у њему као незаборав Оца — вратио се Оцу и себи и својима. „Изгубљен беше, и нађе се; мртав беше, и оживе“ (Лк. 15, 24). То је било право и спасоносно покајање, истинско оживљење и преображење човека у њему.

(Напомена: Предавање је било још шире, али се само оволико успело на брзину припремити за штампање).

Summary

Hieromonk Dr. Athanasius Yevtich

REPENTANCE AS TRANSFIGURATION OF MAN

In the beginning the author speaks briefly about psychological aspect of repentance, and later on he tries to penetrate into spiritual, anthropologic mystery of the sacrament of penitence. The repentance is Christ's commandment, which reveals the essential truth of man's need for salvation from sin, that induces man into a state of mortality, into the alienation from God and from himself.

By analysing the first Christ's saying on the necessity of repentance, the author quotes some thoughts of the Holy Fathers, especially of St. Mark the Hermit, indicating that repentance is the very essence of the New Testament, since the Gospel of salvation and transfiguration of man begins with it.

Repentance is revivification and liberation of man from chains of lies, deception, alienation and death. It is, because of faith and love towards Christ, the beginning of a new life in God, according to the granted grace of Christ. Repentance both anthropologically and theologically, is a palpable truth of a believer's experiencing the salvation and transfiguration, out of which experience all the tragedy of the fall into sin death is visible which represents alienation of man from God, from himself and from the others. The best proof for it is to be found in the parable on the Prodigal Son (Lk 15, 15—24).